

1. NARUSZENIE (56) sb n

a jasne, pierwsze e pochylone; końcowe e z tekstów nie oznaczających e lub oznaczających niekonsekwentnie (Cn oba e pochylone).

sg N naruszenié (6); -é (1), -(e) (5). ◇ G naruszeniã (36). ◇ D naruszeniu (3). ◇ A naruszeni(e) (8). ◇ I naruszeni(e)m (1) *FalZioł*, naruszenim (1) *LubPs*. ◇ pl A naruszeni(a) (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI w. s.v. naruszyć.

Uszkodzenie istniejącego, przeważnie zadowalającego stanu; nadwężenie, osłabienie, zachwianie; umniejszenie; uszczerbek, skaza; imminutio, violatio *Modrz*; abbreviatio, vulneratio *JanStat*; debilitatio, infractio, labefactio Cn (56) :

α. O ciele i zdrowiu człowieka lub zwierzęcia (24) : Nárufzenié w powietrzé/ Ízukaiy Powietrzé morowé. *SienLek* S[ss]3v, 148v marg.

naruszenie czego, kogo (8): *FalZioł* I 4c, 5b, III 5d, V 32v; onę puchlinę y nárufzenie ftáwu/ obłóž thą máściã *SienLek* 174, 143. Cf naruszenie czego przez co; Wyrażenie.

naruszenie czego przez co (1): Zdrowia przez obźárftwo ábo pijańftwo nárufzenie. *LatHar* 116.

naruszenie w czym (1): [krwawa uryna] Znamionuie nárufzenie ranne w flezionie. *FalZioł* V 6.

Zwroty: »nie widzieć naruszenia« = nie ulec zepsuciu (1): Abowiem nań ták fłužfzãło/ áby iego święte ciãło/ nie widziãło nárufzenia/ á w tey tu źiemi fkázania. *ArtKanc* F18v.

»zachować bez naruszenia; zachowany krom żadnego naruszenia« (1;1): Abowiem powiãdãią iż temi dwiemã rzecźãmi ciãło pomázãne/ bywã zãchowane krom żadnego nárufzenia [*illaesa servantur*]. *HistAl* N4; *Leop* 3.*Mach* 6/35.

Wyrażenie: »naruszenie zupełności ciała« = utrata dziewictwa (1): ktora [chrzęstka na końcu nosa] gdi nie będzie iuž oŃthra albo koncźata, ale rozdwoiona [...] pewne znamię iest nárufzenia zupełnoŃci ciãła y nie czałóŃci *GlabGad* O.

Szeregi: »bez naruszenia i obrażenia« (1): o wytrãcenie ich ftãrano fie/ [...] przez trzy dni: w ktore okãzawfły wielmoźnie miłóŃdziejie Ńwoie ten który wlfem pãnuie/ wlfyfłki w obec bes nárufzenia y obrażenia zãchował. *Leop* 3.*Mach* 6/35.

»naruszenie a skażenie« (1): *ArtKanc* F18v cf »nie widzieć naruszenia«.

»bez urazu a naruszenia« (1): á tu zafię trzeba poznać iestliźeby płod mógl być wygnan bez vrazu á nárufzenia matki. *FalZioł* V 32v.

»zdrowy, oprócz wszego naruszenia« (1): Powiedz Izráelitom ábyć przywiedli płowã krowę zdrowã oprócz wźzego nárufzenia [*vaccam rufam integram*] *BibRadz* Num 19/2.

W przen [w tym: kogo, czego (2)] (3) : bo y przy oŃtãteczney wieczerzy/ łamãnie tego Sãkrãmentu bez nárufzenia Ciãłã Pãńkiego/ przyznać fię muŃi. *LatHar* 189.

Zwrot: »uznać naruszenie« = ulec zepsuciu (1): NiedopuŃciŃz Świętemu twemu vznãć nárufzenia [*nec dabis sanctum tuum videre corruptionem* *Vulg Ps* 15/10]. *KuczbKat* 40.

Szereg: »skaza a naruszenie« (1): áby pan bog raczył wierne⁸⁰ zãchować od nieŃprãwyedliwoŃŃi/ kthora bywa Ńprofnã fkãžã á nárufzenim Ńercã człowyecze⁸⁰. *LubPs* bb5v marg.

αα. Utrata dziewictwa; zadanie gwałtu (6) : Tãm [w *Ejipcie*] mu Sãrái wźiętã. wroconã mu oprócz nárufzenia. *BibRadz* Gen 12 arg.

Zwrot: »porodzić przez naruszenia« (2): *PatKaz III* 144v; WAżmyfz iák wielka dobrotá/ vmęczenia Iezu Krytá/ ktorego przez náruřzenia/ porodziła czyřta Pánná. *ArtKanc* E3.

Wyrażenia: »naruszenie panieństwa« (2): [*rodzicom potrzeba*] fie záráz pilnie o to řtárác/ [...] áby ku náruřzeniu pánieńřtwá ktorey nie przyřzło *CzechRozm* 131, 130v.

»płodność bez naruszenia« (1): [*najdziesz w Pannie Maryi*] płodność bez náruřzenia: prawdziwe Syná Boże⁶⁰ nořzenie bez obciążenia: y porodzenie bez boleřci. *LatHar* 476.

a. O abstraktach (32) :

naruszenie czego, kogo [*w tym: czego (18)*] (19): *Mącz* 366b; *ModrzBaz* 142v; A iefliby piérwřzého dnia Roków do południá wřzyřcy práwuiący fie mogli bydź odpráwieni: chcemy/ áby okróm náruřzenia czyięy řpráwy álbo řzkody [*absque alicuius causae vulneratione aut abbreviatione JanStan* 489]/ inych dni po nich bliřkich tylko do godziny przerzeczonyé [...] byli odpráwieni *SarnStat* 785. *Cf Wyrażenia*.

W połączeniach szeregowych (2): *Mącz* 509b; żeř řobie płomienie piekielne/ duřze twey miřey řplugáwienie/ dárow Bořkich vřzčerbienie y řławy náruřzenie ziednáł *LatHar* 110.

Zwroty: »[co] krom naruszenia zachowác« (1): *Aut undicque religionem tolle aut usquequacque conserva, Albo bożą służbę zniřcz álbo yą ze wřząd cáłkowicie á nienáruřnie álbo krom náruřzenia záchoway. Mącz* 509b.

»uznáć naruszenie« (1): *ArtKanc* I3v *cf* »naruszenie, stracenie«.

Wyrażenia: »bez naruszenia cnoty« = *cnotliwie* (1): *vczinek thakovi bicz mali a Liekki powyadali myenyacz yřch beřz náruřchenya cznothy dlya pozithku dobrego przeczyw poganynowy za krzeřczyyanymem vczynyon biczmoze LibMal* 1548/144.

»łaski naruszenie, krom naruszenia łaski« [*szyk 2:2*] (3:1): *Mącz* 366b; [*ludzi prawdziwie rządzic można*] teř znákami twarzi á pořtáwámi/ z ktorychby ludzie řkromni á vkládni łáfkawą twarz Krolewfką/ á pyřzni y nádeřci/ náruřzenie łářki poznác mogli [*indignationem experiantur*]. *ModrzBaz* 20; *LatHar* 217, 235.

»naruszenie miłości, bez naruszenia miłości« (1:1): *ArtKanc* I3v; áby mnieyřzy więřszym řmieli fie beřpiecznie/ dla obrony prawdy/ wřzákže bez náruřzenia miłości/ řprzeřiwiác. *WujNT* 655.

»naruszenie poczciwořci« = *obraza moralnořci* (1): Co iefliže ři co ná drogách záltępuią/ zboyce/ niemáią być w Rzeczyřpořpolitey řcierpiáni/ tedy y owřzem ři/ ktorzi ná poczciwořć ludřką czyřháią/ á řtáráią fie o náruřzenie iey [*pudicitiae hominum attentatores et oppugnatores*]. *ModrzBaz* 53.

»bez wszego naruszenia prawdy« (1): *mnimam że gi [wykład] řłufzny y przyřtoyny pokázác mogę/ ktory bez wřzego náruřzenia prawdy y powagi řłowa Bořego ořtać fie moře. CzechRozm* 138.

»naruszenie reliijej« (2): O trzeřiey chorobie Rzeczyřpořpolitey/ ktora iefť náruřzenie religiey Kátholickiey przez zarážę heretycką. *SkarKazSej* 677, 664b.

»sławy naruszenie; bez naruszenia sławy; czynić sławie naruszenie« (1;1;1): Nieczyń řławie twey żadne⁶⁰ náruřzenia [*et ne des maculam in gloria tua*]. *BibRadz Eccli* 33/24; *WerGořć* 256; *LatHar* 110.

»okrom naruszenia sumnienia« = *bez wyrzutów sumienia* (2): A wiele ich řnadź iefť/ kthorzy ie beřpiecznie popeřniáią/ krom żadnego náruřzenia řumnienia řwego/ y krom żadney kárnořci. *GroicPorz* kk3v; *BielKron* 233.

»nie bez (a. krom) naruszenia zacności« (2): co by niemogło być okrom wielkiego nárufzenia zacności Krolewłkiey [*non sine maxima et regiae dignitatis imminutione*]/ á okrom łzkody y niebezpieczności Rzeczypolitey. *ModrzBaz* 22; *CzechEp* 200.

Szeregi: »naruszenie, stracenie« (1): Bo nie zołtał w niewinności/ gdy włuchał Diabłey złości/ vznał nárufzenie/ miłości, radości stracenie. *ArtKanc* I3v.

»naruszenie i ubliżenie« (1): Sądy y Vrzędy choc są wcale zachowane W.X.L. nie mało się wnich iednak naruszenia y ubliżenia od Panow vrzędnikow koronnych działo. *ActReg* 41.

»zaniedbanie i naruszenie« (1): iż też żaden iego [człowieka] rodu niemoże być zániedban/ áni nárufzon/ okrom zániedbania y nárufzenia iego [*sine sui neglectu aut violatione*]? *ModrzBaz* 142v.

α. *O prawach, przywilejach itp.: złamanie, pogwałcenie* (4) :

Zwrot: »krom naruszenia być chowan« (1): Sancta fides induciarum, Wzięcie przymierza krom nárufzenia ma być chowano. *Mącz* 366d.

Wyrażenie: »naruszenie, bez naruszenia praw« (1:1): przywodzili iedni naplac naruszenia Praw drudzy zaprywataami się vnosili *ActReg* 29, 131.

Szereg: »krom naruszenia albo wykroczenia [*przeciwko czemu*]« (1): Salva lege, Króm nárufzenia albo wykroczenia przeciwko ftátutóm. *Mącz* 366b.

β. *Grzech* (5) : Myła matuchną mylego pana yezufa krom naruffenya ałz do łzmyerczy ku dobrym uczynkom przyftauala *PatKaz III* 151.

Zwrot: »podawać się ku naruszeniu« (1): vmyłły w pokułach ku złemu łkłonne/ [...] fie podaią ku nárufzeniu/ y w onym nákázeniu leżą bez pokuty. *RejPosWstaw* [110³].

Wyrażenia: »czysty bez naruszenia« (1): Vczyń mię Pánie Boże moy [...] czyłtym bez nárufzenia/ ćierpliwym bez łzemrania *LatHar* 22.

»kożdego naruszenia nie mający« (1): yako w nyebye cryłtus myal oczcza nyefzmyertelnego, tak y na zyemy myal matką kozdego narułchenya nye mającą. *PatKaz I* 10v.

Szereg: »bez zmazy i naruszenia« (1): łtarayćie łię/ ábyćie bez zmazy y nárufzenia od niego [*Boga*] náležieni byli w pokoju [*satagite immaculati et inviolati inveniri in pace*] *WujNT* 2.*Petr* 3/14.

Synonimy: obrażenie, skażenie, zepsowanie.

Cf **NARUSZYĆ, 1. NIENARUSZENIE**